

становища членів зазначеного органу у системі правовідносин власності АТ. Тому придбання членами виконавчого органу акцій товариства є одним зі способів попередження корпоративних конфліктів, що провокуються особливостями такої організаційно-правової форми юридичної особи, як АТ.

Обмеження кількості голосів, що можуть належати одному акціонеру, незалежно від кількості належних йому акцій під час вирішення окремих питань. Основоположним для корпоративного управління є підхід, за яким належність певної кількості акцій визначає можливість впливати на здійснення АТ його діяльності, тобто, по суті, управляти нею.

УДК 347. 132. 1

Олексій Леонідович ЗАЙЦЕВ,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9530-3941>

КЛАСИФІКАЦІЯ ОЗНАК ПРАВОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ВПЛИВОМ НАСИЛЬСТВА

Аналіз недійсних правочинів, вчинених під впливом насильства, завжди викликав підвищену увагу в доктрині цивільного права та судовій практиці. Їх розглядали такі вчені, як В. Г. Голишев, А. А. Кисельов, Г. В. Федькович, А. В. Федчун, І. А. Данилов, В. І. Крат. Але дослідження насильства в правочинах не було прерогативою цивільно-правової спрямованості.

Між тим найчастіше насильство і погроза є діями такого ступеня неправомірності, що кваліфікуються як кримінальний злочин. Наприклад, насильство, що завдало шкоди здоров'ю особи (ст. 121, 122, 125 КК України); побої та мордування (ст. 126 КК України), катування (ст. 127 КК України), погроза вбивством (ст. 129 КК України). Але для недійсного правочину важлива не наявність самого лише подібного правопорушення, а його спрямованість на примушування особи вчинити правочин. Адже сама по собі дія, спрямована на виникнення, зміну або припинення в особи прав і обов'язків (правочин) не може розумітися як протиправна. Тільки той факт, що формування волі в однієї зі сторін правочину відбувалося під впливом (не вільно), робить можливим оспорити дійсність такого правочину.

Тому більш детально насильство і погроза досліджувалась авторами у сфері кримінального права, такими як О. Л. Гуртовенко, М. Г. Колодяжний, Л. А. Наконечна, О. М. Храмцов, О. О. Житний та іншими.

Спроб провести відмінності за відповідністю волі і волевиявлення при насильстві то вони наштотувалися на перешкоди. Є уявлення, що при насильстві воля абсолютно пригнічена і не відповідає волевиявленню, а при погрозі воля відповідає волевиявленню, проте формується сковано. Якщо і брати її до відома, то не стосовно правочину, а як спробу охарактеризувати насильство і погрозу самих по собі. Проте «при погрозі внутрішня воля, спрямована на вчинення правочину, взагалі відсутня... Відтак, при погрозі наявне голе волевиявлення, яке не лише не відповідає внутрішній волі, а й взагалі не виражає її» (1, с. 282). У той же час мали місце спроби обґрунтувати і зворотне: що під впливом насильства

або погроз потерпілий все ж таки вчиняє правочин за участю своєї внутрішньої волі, яка, проте, сформувалася у нього сковано. А от причина подібних дій – страх – виступає лише мотивом вчинення правочину. ЦК України, ЦК Української РСР 1963 р. та ЦК УРСР 1922 р. не містили легальних визначень погрози та насилля в правочині, але науковці продовжують поділяти категорії «насильство» і «погроза». Тому практика та доктрина продовжують шукати відповідь на ці питання.

У коментарі до ст. 231 ЦК України вказано, що під насиллям розуміється фізичний або психічний тиск на особу з метою примушення її до вчинення правочину. Насильство може мати будь-які прояви: фізичне насильство (катування, биття, заподіяння болю); психічне насильство (залякування, загроза вбивством, заподіянням тілесних ушкоджень самій особі або її близьким); насильство дією (викрадення дитини, пошкодження майна особи). Різновидом насильства може вважатися службовий вплив керівника на свого підлеглого з метою спонукати останнього до укладення правочину шляхом застосування дисциплінарних стягнень, звільнення, зниження винагороди, пониження в посаді тощо. Характерною рисою насильства є його незаконність, а також те, що воно є результатом активної поведінки винного. Найчастіше акт насильства становить собою кримінально каране діяння. Однак ст. 231 ЦК України безпосередньо не пов'язує недійсність правочину із вчиненням лише кримінально караних дій. Факт насильства для визнання правочину недійсним може встановлюватися також у цивільному процесі. Отже насильство може і не підпадати під дію КК України, але воно завжди з позицій цивільного права є неправомірним (2). Разом із тим в юридичній літературі існують різні підходи до розуміння поняття «насильство», а саме:

1) у тлумачних словниках насильство визначається як застосування фізичної сили до кого-небудь; силування, гвалт, примус; застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось;

2) А. А. Гусейнов пропонує два підходи до розуміння насилля – абсолютистський і прагматичний. Згідно з першим поняття насильства несе чітко виражене негативне оціночне навантаження, фактично прямо ототожнюється зі злом взагалі. Прагматичний підхід орієнтується на ціннісно нейтральне і об'єктивне визначення насильства і ототожнює його з фізичною і економічною шкодою, якої люди завдають одне одному (3, с. 35);

3) поняття «насильство» та похідні від нього широко використовуються в чинному КК України. Під насильством розуміють фізичний або психічний вплив особи на іншу людину, який порушує її право на особисту недоторканність, з метою досягнення певного особистого «задоволення». За метою насильницькі дії поділяються на три групи: некорисливі; корисливі; які посягають на основи національної або громадської безпеки, а також на авторитет органів державної влади і місцевого самоврядування;

4) є в сучасному праві України і легальне визначення насилля. Так, ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» називає такі види насильства:

– домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають

(проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;

– економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися, та інші правопорушення економічного характеру;

– сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

– фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру. Конструкція правочину, вчиненого під впливом насильства, побудована за моделлю оскаржуваного правочину. Тобто в кожному конкретному випадку існує спір щодо формування волевиявлення учасника правочину внаслідок насильства, і необхідно довести, що воно дійсно існувало. Причому факт насильства не обов'язково має бути встановлено вироком суду, постановленим у кримінальній справі (абз. 2 п.21 Постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»).

Як приклад звертаємо увагу на те, що при укладанні договору позики під впливом насильства, відповідно до абз. 2 ч.1 ст. 1051 ЦК України допускається виняток з правила про недопустимість підтвердження факту вчинення такого правочину свідченнями свідків (ч.1 ст. 218 ЦК України).

Така кількість наведених понять насильств дозволяє узагальнити наступні ознаки насильства:

1) це активна поведінка – дія. Застосувати насильство шляхом бездіяльності не можна;

2) застосовується умисно і супроводжується відповідною мотивацією, у центрі якої – ігнорування прав і свобод людини;

3) дія обов'язково порушує право особи на недоторканність;

4) мета – спонукання іншої особи до укладення правочину;

5) примусовий вплив, який здійснюється всупереч волі потерпілого, із застосуванням проти нього сили;

б) завдання шкоди життю, здоров'ю, особистій свободі іншої людини, заподіяння тілесних ушкоджень, мордування, побої тощо.

Список бібліографічних посилань:

1. Гутников О. В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания. Москва: Бератор-Пресс, 2003. С. 576.

2. Коментар до ЦК України. URL: http://www.urist24.com/article/read/pravovi_naslidki_pravoshiny_yakiy_vshineno_pid_vplivom_nasilstva.html (дата звернення: 09. 11. 2018).

3. Гусейнов А. А. Поняття насилія и ненасилія. *Вопросы философии*. 1994. № 6. С. 35-41.

УДК 347. 9; 347. 7

Богдан Васильович КИРДАН,

старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9284-9930>

ПРАВА АВТОРА ЯК ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

У результаті створення творів літератури, науки та мистецтва в їх автора виникає низка суб'єктивних прав як особистого немайнового, так і майнового характеру. Ці повноваження відповідно до чинного законодавства та наукової доктрини прийнято іменувати правами автора.

Визначаючи юридичну природу прав автора, перш за все, слід ідентифікувати сутність суб'єктивного (цивільного) права (ми поділяємо класичну позицію, яка превалує у цивілістичній науці, що за своєю природою авторські права є суб'єктивними цивільними правами).

Одним із перших поняття суб'єктивного цивільного права сформулював С. М. Братусь. Він вказував на те, що суб'єктивним цивільним правом є визнана і забезпечена законом міра можливої поведінки особи (2, с. 30).

Ми підтримуємо думку, що суб'єктивне право – це вид і міра можливої та дозволеної поведінки суб'єкта правовідносин, яка складається із: правомочності чинити власні дії; правомочності вимагати певних дій від зобов'язаної сторони; правомочності звернутися до відповідних органів за захистом свого порушеного, невизнаного або оспорюваного права (6, с. 80).

Наведена уніфікована дефініція суб'єктивного права може бути взята за основу при визначенні сутності та змісту правової категорії «суб'єктивне авторське право» з урахуванням особливостей, притаманних юридичній природі останнього.

Законодавець визначив свою позицію з приводу виключного характеру авторського права. Так, у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» виключним називається майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право і (або) суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу чи заборони їх використання іншим особам у межах строку, встановленого законом.

Таким чином, визначаючи сутність виключного права, український законодавець виходить з того, що тільки суб'єкт авторського права (тобто автор або його правонаступники) має право вирішувати питання про здійснення авторських повноважень щодо використання твору.